

POGLED V ALZACIJO

SVETOZAR ILEŠIČ

Most med Nemci na zapadu in Francozi na vzhodu, svod, ki v organičnem prehodu veže ta dva velika evropska naroda, tako pogosto imenujejo sončno pokrajino, ki spremlja široki tok Rena na levem bregu od švicarskih gora do tam, kjer ta reka, ena najbolj živih arterij evropskega organizma, zarezje svojo strugo v valovite gozdove Porenskega škrilavega masiva.

Ta pokrajina, Alzacija, je zapadna polovica velikega nižavja ob Renu. Široke borove dobrave ob reki, plodna, bogato obdelana ravnina dalje ob strani, sončne vinogradne rebri na zapadnem robu te ravnine, pa nad njimi mirni zaokroženi obrisi Vogezov, kjer so bizarne tvorbe peščenjakov diskretno skrite v bujne, dišče borove gaje in gozdove, taka je slika alzaške prirode. Dasi je povsem podobna pokrajini na desnem, badenskem bregu reke, imaš vendarle vtis neke svojskosti, neke prav posebne alzaške pokrajinske slike, alzaške svetlobe, zelenila in rumenila.

V zgodovini je tod vedno prevladovalo prelivanje ras, ljudstev in kultur. V zgodnjem srednjem veku je Verdun pripojil Alzacijo vzhodno frankovski sferi ter jo s tem priklenil k področju stalnih germanskih vplivov. Ali že 17. stoletje je odtegnilo Alzacijo vplivu nemškega vzhoda in jo odprlo na stežaj valovom francoskega kulturnega zapada. Že Louis XIV. je bil, ki mu je avstrijski cesar formalno odstopil ta ljubki obrenski pas, »ce beau jardin«. Ali šele velika francoska revolucija je končno veljavno navezala dušo Alzacije na novi, svobodni francoski zapad. Pri renskem mostu med alzaško prestolnico Strasbourgom in nemškimi Kehlom je takrat zavihral napis: »Ici commence le pays de la liberté«, napis, ki bi mogel ponovno zavzeti svoje mesto danes, ko ga na strani Kehla nadomestujejo kljukasti križi in gotske črke »Herzlich willkommen«, ki naj bi spomnile Alzačane na oni strani, da niso nemško govoreči Francozi, temveč pravi čistokrvni hitlerjanci. Ali ta »Herzlich willkommen«, je videti, da ne zaleže mnogo več, kakor je zaleglo 1871 nemško bombardiranje Strasbourga in nato petdesetletni pruski režim, ki pa ga je dežela skoraj enodušno odklanjala in sovražila.

Alzačani govore skoraj izključno svoj lasten nemški dialekt. Francoskega, v tleh zakoreninjenega prebivalstva je le blizu razvodja v Vogezih neznatno število. Ali miselnost alzaškega ljudstva je daleč od prave nemške miselnosti, je bolj nekak severni odcepek nemško govoreče Švice. Če se alzaški meščani pozdravljajo med sabo z »Bon jour, monsieur«, nato pa nadaljujejo pogovor v močno pojočem alzaškem narečju, je njihova posebna posredovalna vloga med dvema velikima jezikom na zunaj pač najznačilneje izražena.

Osvobojenje in zopetno priključitev svoje dežele k francoski republiki po svetovni vojni je ogromna večina Alzačanov sprejela z velikim navdušenjem, tako da je Clemenceau pri svojem obisku Strasbourga 1. 1919 navdušeno vzkliknil: »Voilà le plebiscit!« Pod temi vtisi se je po svetu in tudi pri nas vkoreninilo prepričanje, da so Alzačani stoddstotno sprejeli in pozdravili francosko državno misel. Ali kakor marsikje drugod, je tudi tu sugestivna moč prevratnih sprememb in z njimi zvezanega navdušenja brž skopnela. V ospredje je stopila sila realnih razmer, moč tradicij, praktična vprašanja glede smernic novega življenja.

In tako smo brž pričeli sprejemati glasove o tako zvanem alzaškem avtonomištvem pokretu. Pri nas je žal le malokdo poznal razmere do pravega jedra.

Večina je mislila, da gre pri alzaškem avtonomističnem gibanju za čisto nemško propagando, ki naj bi zajela le zelo ozek krog Alzačanov, posebno pa one, v dobi od 1871 do 1918 doseljene Nemce, ki so tudi po prevratu ostali tam.

Ali če si pogledamo dejansko sliko politične orientacije Alzačanov, se nam v njej izrazito pokaže povsem svojevrstna samobitnost Alzačanov kot dela francoskega državnega naroda. Tega ni moglo zabrisati oficielno brisanje Alzacije kot upravne enote in njena enostavna uvrstitev v francosko departementalno razdelitev pod imeni departementov Zgornji Ren (Haut Rhin) in Spodnji Ren (Bas-Rhin), niti prvi naivni poizkusi oblasti, ne poznavajočih posebnih razmer, da bi čim prej vtopili Alzacijo v poznani francoski centralistični sistem. Prav tako ustanovitev posebnega komisariata za Alzacijo in Loreno, kakor tudi ne podreditve alzaško-lorenskih razmer določenemu ministrstvu nista niti zdaleč zadostovali, da bi urno in zadovoljivo rešili kopico posebnih problemov, ki so se pojavili v Alzaciji zelo različno od ostale Francije. To je najprej vprašanje medsebojnega razmerja obeh, oziroma vseh treh jezikov (kajti vse bolj se uporablja tudi v pisavi alzaško narečje, kar oficielna Francija seveda močno pospešuje), vprašanje konkordata, ki ga je Francija v Alzaciji prevzela od Nemčije, vprašanje verskega pouka in še mnogo drugih. Tako je povsem razumljivo, da najmočnejša alzaška politična formacija, današnja U. R. P. (Union Republicaine Patriotique), v jedru katoliška stranka z močno klerikalno noto, zastopa v bistvu proticentralistično, to se pravi lojalno avtonomistično politiko, z bolj ali manj poudarjenim avtonomističnim programom od časa do časa, pa z bolj ali manj ekstremnimi krili. Na desni te osrednje alzaške politične formacije stoje francoske nacionalne struje, na levi pa so se že kmalu združile skrajne avtonomistične stranke, med njimi predvsem »Landespartei«, ki dejansko predstavlja izrazito nemško nacionalno stranko, ter skrajni levičarji vseh vrst, med njimi komunisti. Ta avtonomistična formacija je v dobi ob zaključku prvega desetletja po prevratu silno močno narasla, tako da je n. pr. Strasbourg imel dolga leta župana iz njenih vrst in sicer iz struje tako zvanih komunistov — disidentov.

Nastop Hitlerjevega režima v sosednji Nemčiji je tudi v Alzaciji bistveno vplival na razvoj političnih razmer. Hitler se je sicer oficielno odrekel Alzaciji, ali ne glede na to, koliko se je zanesti na taka zagotovila, ni pozabil v nekem svojem lanskem govoru zagroziti z opozorilom, da naj Francozi ne pozabijo, da za Nemce zvonik strasbourške katedrale še vedno pomeni mnogo. Seveda se je tudi ojačila izrazita nemška propaganda v Alzaciji do take mere, da niti oficialna Francija ni mogla preko nje in je morala položiti roko na dr. Roosa, voditelja »Landespartei«, ki je danes torej dejanski hitlerjanska stranka Alzacije. Na drugi strani so se seveda komunisti in druge izrazito levičarske struje do neke mere odvrnile od ekstremno avtonomističnih struj, ki so pač vse velenemško usmerjene. Republikanska Unija pa koleba sem in tja ter išče oportunističnih potov, kakor to delajo katoliško orientirane politične stranke povsod po svetu.

Na osnovi vsega tega je docela razumljivo, da je danes težje kot kdaj govoriti o asimilaciji Alzačanov ali o njih popolni pretopitvi v prave Francoze, bodisi v jezikovnem, bodisi v kulturnem pogledu. Le pametna ureditev vseh posebnih alzaških vprašanj, združena na drugi strani z vedno intenzivnejšim znanjem francoskega jezika s strani alzaškega prebivalstva, more ustvariti solidno vez Alzacije z ostalo Francijo ter že v jedru zadušiti velenemško propagando, ki v ostalem na alzaških tleh sama na sebi ne more najti korena.

Veren odraz orisanih razmer je že vnanjost alzaške prestolnice Strasbourg. Njena znamenita katedrala je toliko različna od ostalih francoskih, kolikor od

onih onstran Rena. Staro mesto ima isti tipični videz, kot marsikatero mesto onstran reke in kakor ga vidimo tudi v starinskem Colmarju. V novem mestu se pridruži močna francoska fizionomija v trgu pred gledališčem (Place Broglie), pa izrazito nemška rajhovska v severovzhodnem delu mesta s palačami, ki so jih po l. 1871 zgradili Nemci. Način življenja je zanimiva mešanica med francoskimi in nemškimi vplivi, med katerimi so drugi za nas v marsičem žal bolj domači kot prvi. Radi tega je Strasbourg za našega obiskovalca tako privlačno mesto. Nam bolj domača srednjeevropska sredina je v njem prepletena z izrazitimi sledovi francoske kulture. Povsem zaslužno prihaja do izraza oni delež, ki ga je Alzacija že doslej prispevala k francoski skupnosti. Saj živi drugod po Franciji nad pol milijona Alzačanov; njih delo je vidno v vseh razdobjih in v vseh panogah, od kulturne pa do vojaške preteklosti Francije. V tem pogledu se mi zdita značilna oba osrednja strasbourška trga s spomenikoma dveh znamenitih Alzačanov: prvi je Place Gutenberg s spomenikom velikega izumitelja tiska, drugi pa reprezentativni Place Kleber, trg, ki s spomenikom velikega francoskega generala ter s stolpom slovite katedrale tako močno spominja na zagrebški Jelačićev trg.

Kaj pa alzaška vas? Trdno zakoreninjena v plodno zemljo, s svojimi tipičnimi pestrimi alzaškimi hišami, povsem različna od francoskih vasi drugod, prav tako odraža tisti tipični obraz alzaške svojevrstnosti, prehoda od trdega nemškega vzhoda na mehki francoski zapad.

GLEDALIŠČE IN FRANCOŠKA REVOLUCIJA

BRATKO KREFT

Ko je 14. julija 1789. l. pariško ljudstvo zavzelo zloglasno bastiljo, ki ni bila le ječa francoskega ljudstva, temveč tudi ječa vseh naprednih pisateljev od Voltaira do Beaumarchaisja, ni odprlo samo vrat jetniškim celicam, temveč tudi — gledališčem, ki so bila do takrat izključna predprava dvora. Res je, da so 1784. l. uprizorili Beaumarchaisjevega »Figara«, za katerega je bil dekadentni dvor s kraljico Marijo Antoinetto vnet predvsem zaradi pikantne ljubavne intrige med grofom, sobarico in slugom, revolucionarnih idej pa ni videl. Toda debelušni in sicer dokaj omejeni Ludvik XVI. je edini med vsemi vendarle spoznal jedro dela. Ko je prebral Figarov samogovor v petem dejanju, je planil in vzkliknil: »To je ostudno! Tega ne bodo nikoli igrali. Moralj bi razrušiti bastiljo, da bi uprizoritev tega dela ne pomenila nobene nevarne nedoslednosti. Ta človek se poigrava z vsem, za kar more vlada zahtevati spoštovanje.« Po dolgih borbah in posredovanjih pa je prišla komedija vendarle na oder in raz njega prižgala eno izmed tistih plamenic, ki so kazale ljudstvu pot k napadu na bastiljo in tako k revoluciji. Kraljeve besede so se uresničile. Figaro je zmagal, z bastiljo pa je pet let kasneje obračunalo pariško ljudstvo samo. Ko je dvorni maršal sporočil kralju padec bastilje, je ta vzkliknil: »To je upor!« »Ne, Veličanstvo, to je revolucija!« je popravil maršal. Kralj je pozabil na svoje lastne besede, ki jih je bil izrekel, ko je bral Beaumarchaisjevo komedijo. Toda tudi če bi se jih bil spomnil, kaj bi še mogle v tem trenutku pomeniti drugega kakor besede, kajti dejanja so prešla na ljudstvo.